

ború alatt is tovább folytat, lehetővé teszi a szocialista társadalom grandiózus felépítését, bár ez a mű még sokkal fokozottabb ütemű lehetne, ha a határain túl folyó háború nem kényszerítené a Szovjetuniót területi biztonságának növelésére.

1941. március 16.

Sz. A.

Figyelő

T a l l ó z á s

Nem tudjuk a Magyar Élet, s több más vajdasági magyar napi-és hetilap is, kisebbségi lapnak tartja-e magát vagy sem. Mi, írásaik szellemé szerint ítélve meg őket, arra az álláspontra jutottunk, hogy nem kisebbségi lapok. Reméljük, ez a mi megállapításunk hízelegni fog a Magyar Életnek — s a többi lapnak is — és önülni fog, hogy végre akadt valaki, aki ezt meglátta és leszögezte. Hiszen eleget igyekeztek s eleget igyekezett a Magyar Élet is, hogy ezt a tényt észrevétessék és észrevétesse és igazán nem rajta mulott, hogy sokan még mindig szemet hunynak a tények előtt. Akinek szeme van, lásson...

Mert miről is van szó?!

A Magyar Élet 3—4. számában a „költő“ Czako „rebach“ címszó alatt érthetetlen rejtélyes nyelven örömenek adott kifejezést, hogy hát hála istennek, már a spanyol köztársaságiak is levitézlettek! Hasonló kijelentések, érthetőbb, vagy misztikusabb szóhasználatban, megjelentek persze már a legtöbb vajdasági magyar lapban, költők és publicisták tollából. Nem akarjuk megbontani e közírók „suboticaí örömeit“ csak éppen megállapítjuk: e lapok nem kisebbségi lapok, ez írók nem kisebbségi írók és ha a „költőkről“ van szó, úgy e „költők“ — nem költők, „kisebbségi“ jelző nélkül sem azok.

Nem akarunk vitába bocsátkozni a spanyol kérdésről. Csak éppen meg akarjuk világítani megállapításainkat, csak épen érthetővé akarjuk őket tenni azok előtt, akik nem olvasói a Magyar Életnek — a többség előtt.

Miről is van hát szó? — tesszük fel újból a kérdést.

Csak arról, hogy a kisebbségi író a kisebbség érlekeit kell képviselje. Ez olyan természetes és magától értetődő valami, hogy tulajdonképpen szóismétlés hibájába esik, aki leírja. Mik kisebbségünk érdekei, kívánságai, egzisztenciájának alapelemei? Joga, az anyagi és kulturális élethez! E jogának elismerése! Kisebbségünk túlnyomó részben szegényparaszt és földmunkás: kis egzisztencia. Életkérdése a föld, a földhözjutás lehetősége, bevonatása az agrárreform érdekelteje közé. (Ezért kisebbségi író Cziráki, a „Lapos mostohagyereke“ írója.) És életkérdése a nemzeti kultúrához való jogának elismerése. Ne feledjük: a nemzeti kultúra, a nemzeti nyelv inkább életkérdése a kisembereknek, mint a polgárnak, hiszen a polgár más nyelven is megszerezhet egy bizonyos fokú kultúrát, míg a kisember vagy nemzeti nyelvén lesz kultúrember, vagy — sehogyan. Mégis: a nemzeti kultúra a kisebbség teljességének, egészének fontos kérdése.

Mán most hogy is volt Spanyolországban?! A köztársasági spanyolok elismerték a spanyolországi kisebbségeknek (a katalánoknak, baszkoknak) nemzeti jogait és nemcsak kulturális, de területi önkormányzatot is juttattak nekik. A köztársasági spanyolok még tovább is mentek: hozzáfogtak a földosztáshoz és a földosztásból nem zárták ki a kisebbségeket sem. Első ízben lettek, első ízben voltak a spanyolországi kisebbségek teljesjogú állampolgárok. Azután jöttek az új rend spanyoljai és visszavették a földeket és visszavették a nemzeti, kisebbségi jogokat!

Igy volt.

Aki pedig kisebbségi író örül a spanyol köztársaságiak vereségének, az annak örül, hogy az ottani kisebbségek újból jogfosztottak lettek. Az ilyen „kisebbségi“ író e sorok között azt mondja: ne adjatok kisebbségemnek földet, ne adjatok kisebbségemnek nemzeti kultúrát! Tegyétek őt jogfosztottá! Az ilyen író pedig nem nevezheti magát kisebbségi írónak: legfeljebb . . . , de inkább ne folytassuk a szomorú témát.

De az ilyen író költő sem lehet. Igazi költő és igazi művész csak az lehet, aki korának, kora haladó rétegeinek, kifejezője, tudatos megszólalása. Balassától József Attiláig minden magyar költő is a haladó rétegek tükröződése. Vajjon költőnek nevezhetnők-e Petőfit, vagy Aranyt, Madáchot, Vörösmartyt, Tompát, ha 43 előtt Metternich, 49 után Bach, vagy Schmerling „eszméi“ szedte volna versei? Mán maga az elképzelése a lehetőségnek groteszkül hatna. Sírgyalázásként, emlékgyalázásként, költőgyalázásként.

A Magyar Élet 3—4 számában Vető György nagy ideológiai cikét közli. Miután Vető megállapította a magyarokról, hogy „ . . . nemzeti egyéniségének alacsonyabbrendűségét tervszerűen bizonygatták . . . Az élet azonban a ferdtő túlzásokat sohasem igazolja . . . “ és miután ezt a helyes megállapítást nem alkalmazta a Magyar Életre, amely szintén „tervszerűen bizonygatja“ más „nemzetek egyéniségének alacsonyabbrendűségét“, habár „az élet a ferdtő túlzásokat sohasem igazolja“ — így folytatja a tőkés rendszerről: „ . . . az ogvén erkölcsi személyiségének lerombolása a tudományos és technikai haladás öve (örve!?) alatt megfosztotta az emberiség zömét nemcsak a megélhetés legelemibb feltételeitől, hanem azon még túlmenően emberi személyiségében is megalázta . . . A gazdasági liberalizmus a munkát közönséges áruvá süllyesztette s ezzel a munkástömegeket elválasztotta a nemzeti társadalmakkal való szerves együttműködéstől, a marxizmus forradalmi történelmi étlensége (?) viszont az embert, mint egy mehanizmus kijelölt helyű sejtjét tekinti és megfosztja azt a gondolatot (?) és lelkiismeretszabadság: az egyéni létezés legkisebb lehetőségétől is . . . “

Vető György nagy igazságokat mondott ki és Vető György nagy tévedésekbe esett, otromba hibákat ejtett.

Előszőn is: tegyük fel, hogy Vető György szemrehányásait jó helyre címezte volna, vagyis, hogy a liberalizmus és a marxizmus helyett a tőkés rendszert tette volna meg-címzettnek, akkor ez lett

volna vonalvezetésének lényege: A címzett nyomorba döntötte az embert. Sőt még ezen is túlment. Megalázta emberi mivoltában, megfosztotta emberi méltóságától, árúvá tette, tárggyá, amely adás-vétel tárgyát képezi és ezzel az ember elvesztette egyéniségét, személyiségét, gondolat- és lelkiismeretszabadságát. És ezzel Vető György igazat mondott, olyan igazságot mondott ki, amelyet mi is, bármikor, aláírnánk.

Igaz, hogy ezzel Vető György nem mondott ki új igazságot. Ezt az igazságot előtte már sokszor megállapították. Legplasztikusabban, leghelytállóbban talán ilyen formában: „ . . . a birtokos osztály és a proletáriátus ugyanazt az *emberi eltárgyasodást* tükrözik. De míg az első jól érzi magát ebben az eltárgyasodásban, a másik megsemmisülésnek érzi azt . . . éppen azért emberi természetének és az életben elfoglalt helyének és helyzetének ez ellentétesége lázadásba kergeti.. (a tőke magántulajdona) megtoremti a proletáriátust, a *szellemi* és testi nyomorának tudatában levő *nyomort*, az *eltárgyasodásnak* (Entmenschung!) tudatában levő és éppen ezért *önmagát megszüntető eltárgyasodást*.”

Ezek persze csak kiragadott idézetek a „Szent családból”. De az egész „Szent család”, éppen úgy, mint a „közgazdaság és filozófia” és mint a szocializmus alapítójának minden más írása éppen az *ember elembertelenedését* és *újából emberré-levését* tárgyalja. Az idézett mondatok pedig éppen 97 esztendeje hangzottak el először (1844). Valamivel mégis Vető előtt és valamivel Vető mintaképei előtt is. Persze itt nem elsőbbségi versengésről van szó. Egyáltalán nem. Az egykori igazság ma is igazság és az igazság megmondása mindenkinek kötelessége, aki ismeri az igazságot, 97 évvel ezelőtt csakúgy, mint ma. A hiba nem is itt van. Másutt van a hiba. A hiba ott van, hogy Vető nem a tőkéről, nem a termelő eszközök magántulajdonáról, de a liberalizmusról, a marxizmusról és a tudományról, technikáról és haladásról beszél. Ezeket teszi felelőssé.

Mi a jelentősége ennek a másfelé-beszélésnek? Hogy mit jelent az imperializmus korszaka, amely újból antiliberális. Aki tehát a liberalizmust vonjuk az eltárgyasodásért felelősségre, arra már rámutattunk a decemberi számban. Itt csak röviden utalunk a decemberi Tallózásra: a tőkés rendszer előtt is volt — habár kisebbmértékű — eldologiasítása az embernek — és a tőkés rendszer maga nem azonosítható a liberalizmussal. A liberalizmus csak az ipari tőke megjelenési formája. De már volt előtte a — nem liberális — kereskedelmi tőke korszaka és utána — ma — a finánetőke, a monopoltőke: az imperializmus korszaka, amely újból antiliberális. Aki tehát a rendszert a liberalizmussal azonosítja — az menteni próbálja a rendszer mai megjelenési formáját! És ezzel éppen a legrettenetesebb *elembertelenítést!*

De Vető a haladást, a tudományt, a technikát is okolja az elembertelenítésért. „ . . . De a gyakorlatban annál inkább beavatkozott a természettudomány az iparon át az emberi életbe, megváltoztatta azt és *előkészítette az ember felszabadítását*„ bármennyire is

kénytelen volt közvetlenül *tökéletesíteni az elembertelenítést*". (Közgazdaság és filozófia, 1844).

A tudományos szocializmus megalapítója, amint látjuk, egész másként vélekedik a tudomány, technika, haladás és ember viszonyáról. Talán azt is mondhatnák némelyek, hogy mi szélmalomharcot folytatunk, mert hiszen Vető seholsem okolta a haladást az elembertelenedésért. Kifejezetten ezt természetesen nem tette. De tette a sorok között, tette cikke szellemében, különösen amikor azt mondotta, hogy a liberalizmus „a tudományos és technikai haladás öve (?) alatt megfosztotta . . .” stb. Mert ezzel azt is mondotta, hogy a tőkés rendszer s a liberalizmus — nem volt haladás, nem volt előrevivő erő, hogy csak rombolt, de nem épített is egyuttal. Már pedig ez teljesen téves állítás. A tőkés rendszer igenis hatalmas előrevivő erőt jelentett mindaddig, amíg felfelé ivelő vonalán haladt, mindaddig, míg belső ellentmondásai nem kényszerítették arra, hogy a haladás ellen foglaljon állást; mert akkor már a haladást az általa nemzett új erők képviselték. Haladást jelentett ez a rendszer úgy technikai, mint tudományos és társadalmi tekintetben is, míg ma már nemcsak társadalmilag reakciós, de reakciós a tudomány és technika terén is (pl.: találmányok megvásárlása a célból, hogy soha meg ne valósulhassanak, stb.) A liberalizmus bizony még haladást képviselt a megelőző rendszerrel szemben, míg a monopoltörke kora nemcsak az öt főlváltó rendszerrel szemben, de sok tekintetben még a liberalizmussal szemben is haladás helyett reakciót képvisel.

A technika: a természettudomány gyermeke, az ipar, a gépek feltétlenül haladást jelentenek s haladásellenes az, aki a gépek ellen szólal fel. „Az ipar előkészítette az ember felszabadítását” — mondja a „Közgazdaság és filozófia” írója, a gépek lehetővé teszik, hogy az ember emberré váljon újból a hatalmas eddig nem látott kultúrát teremtsen. Igaz viszont, hogy ugyanez az ipar, „kénytelen volt közvetlenül tökéletesíteni az elembertelenítést”. De ez nem a technika, nem a gépek hibája. Minden attól függ, kié a gép és mire használja fel a gépet. A technika lehet eltárgyasító erő, de lehet egyúttal vissza-emberítő erő is. Amint ma már van példa a technikának e mási, szimpatikusabb szerepére is és nem véletlen, hogy az új keretek között élő ember annyira fontosnak tartja a tudomány és technika fejlesztését. Ezzel azonban egyáltalában nem tagadta meg örökségét, apját: a tőkésrendszert, sőt ellenkezőleg átvette tőle mindazt, ami érték volt benne és a mult méltó örököse lett a haladás továbbívelő vonalán. Mert ő a mult haladásának, kultúrájának örököse és továbbfejlesztője. Míg a ma rendszere — és sajnos úgy látszik Vető György is — megtagadja saját multját és nemcsak bölesője pl. 1789 és 1793 ellen kel ki, de legszívesebben a technikát és kultúrát is — az egykor sajátmaga teremtette kultúrát — megsemmisitené.

Ha a kultúrát csak a sórok között, a marxizmust annál nyitabban teszi Vető György felelőssé az ember eltárgyasodásáért, holott immár 97 éve küzd éppen ez az irány az eltárgyasodás ellen. Ha Vető azt hiszi, hogy a dialektika a történelmi materializmus mehanizmussá teszi az embert, azaz talán — helyesebben fogalmazva ezt a

megállapítást — egy mechanizmus részének tekinti őt — úgy nagy tévedésben van. Egyúttal persze igaza is van. Annak tekinti — ami! Azaz ma még egy mechanizmus részének, gépalkatrésznek. Mert tényleg az ma az ember és ezt Vető is megállapította. Hazudna a dialektika és ezáltal tudományellenessé válna, ha ezt letagadná, elkendőzné. De a jövőre nézve nem tekinti a dialektika gépalkatrésznek az embert — sőt rajta van, hogy igazi emberré tegye! Még tovább is mehetünk: már a mai emberről is megállapítja, hogy gép is — de ember is és azt is, hogy önmaga alakítja — mint ember s nem mint gép — történelmét. A dialektika az egyént, a személyiséget éppen olyan fontosnak tartja, mint a társadalom egészét és össze is tudja egyeztetni a kettőt. Aki ennek ellenkezőjét állítja — nem ismeri a dialektikát, nem ismeri sem a Szent családot, sem a Tőkét, az Antidühringet, a Feuerbachot és egyáltalán a dialektika hatalmas irodalmát. Ne tévesszük sohasem össze a dialektikát a vulgáris materializmussal! Hiszen az itt idézett pár sor is ezt bizonyítja. Ismételjük meg: pl. a következőt: „... az eltárgyasodásnak *tulataiban levő* és éppen ezért *önmagát megszüntető* eltárgyasodást.“

Cikke végén Vető kifejti abbéli óhaját, hogy az új ember érezze a közösséghez való tartozását is, de egyúttal egyéniségét is fejlessze ki. Ugy van. Ebben megegyezünk. De Vető nem mutatott rá az útra, amelyen haladva ezt a célt elérhetjük. Az „új európai szellem“ kissé homályos kifejezés. Lehet azt többféleképp érteni. Lehet visszatérésként értelmezni, amint azt az egész cikk vonalvezetéséből lehetne következtetni, de lehet a haladás, mai haladás vonalának is magyarázni.

Biztos az, hogy szavakkal ily célt nem lehet elérni. Filozófiával sem. Ugy érte, hogy *csak* filozófiával! „... az anyagi eltárgyasodást nem lehet tisztára belső, lelki ténykedéssel megszüntetni. Hogy önmagunk felemeljük, ehhez nem elégséges önmagunk gondolatban való felemelése... Ha az embert a körülmények formálják, úgy a körülményeket kell emberivé formálni.“ (A szent család 1844.) *L. P.*

K ö n y v

Havas Károly kétszilasos cikkei

Havas Károly az ismert publicista, az eltévedt kortárs, egy csomó kétszilasos cikket gyűjtötte kötetbe „Stírliában Aik faluban mi történt...“ címen.

Havas Károly vezércikkei csak ritkán szólnak a nagypolitika aktuális eseményeiről. Inkább kis, szürke napi híreket kommentál ő olyanformán, hogy az élet egy-egy kis eseményét, társadalmi és történelmi távlatba állítja, hogy az óceán egy csönpéből következtes-

sen magára az óceánra.

Havas Károly tud írni. És ez a mi bácskai ugarunkon már jótén, tős dolog. Kérdés, mit lát, hogyan látja meg a dolgokat, ismeri-e a társadalmat és történelmet, amelybe beállítja a meglátott szürke eseményeket, szürke eseményeket és látja-e a történelem jövőbe irányuló további vonalát.

Nem foglalkozhatunk itt minden témájával. Példa képen akarjuk vizsgálat tárgyává tenni a nőkérdésben elfoglalt álláspontját.

Hogyan látja a kétszilasos a nőt, a házasságot, a feleséget, a prostitúciót?

„A házasság válsága nem új de-